

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2024 он ... дугаар сарын
... өдөр

Улаанбаатар
хот

**ҮНДЭСНИЙ БАЯЛГИЙН САНГИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлд доор дурдсан агуулгатай 11.1.2.в дэх дэд заалт нэмсүгэй:

“11.1.2.в.Ашигт малтмалын тухай хуулийн 5.3, 5.4, 5.5 болон Цөмийн энергийн тухай хуулийн 5.5-д заасны дагуу стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшлийн хувь, хэмжээг ашигт малтмалын нөөц ашигласны тусгай төлбөр, бүтээгдэхүүн хуваах, төрийн эзэмшлийн хувьцааны төрлийг өөрчлөх зэрэг хувилбараар орлуулснаас бий болсон орлого.”

2 дугаар зүйл. Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.2.а, 11.1.2.б дэх дэд заалтын “уул уурхайн олборлолт” гэсний өмнө “энэ хуулийн 12.9-д заасны дагуу төвлөрүүлсэн ногдол ашгаас” гэж тус тус нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл. Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.2 дахь заалтыг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

“11.1.2.Хуримтлалын сан дараах эх үүсвэрээс бүрдэнэ:”

Гарын үсэг

БАТЛАВ
МОНГОЛ УЛСЫН САЙД,
ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ
ЭРХЛЭХ ГАЗРЫН ДАРГА

БАТЛАВ
САНГИЙН САЙД

БАТЛАВ
ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД
ХЭРГИЙН САЙД

Н.УЧРАЛ

Б.ЖАВХЛАН

О.АЛТАНГЭРЭЛ

ҮНДЭСНИЙ БАЯЛГИЙН САНГИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр "...Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрд эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялгийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэгш, шударга хүртээх, стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордыг ашиглахдаа байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд байх зарчимд нийцүүлэн түүний үр өгөөжийн дийлэнх нь ард түмэнд ногдож байх эрх зүйн үндсийг хуулиар тогтооно..." гэж байгалийн баялаг, түүний дотор газрын хэвлийн баялгийг ашиглах суурь зарчмыг баталгаажуулсан билээ.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 02 дугаар тогтоолоор баталсан "Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх хуваарь"-ийн 1.1.1-д "байгалийн баялаг ард түмний мэдэлд, төрийн нийтийн өмч байх эрх зүйн орчныг бүрдүүлэхдээ энэхүү баялгийг төр өмчлөх, стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын орд ашигласны үр өгөөж /татвар, ашиг гэх мэт/-ийн дийлэнх нь буюу тавиас дээш хувь нь Монголын ард түмэнд ногдох, шаардлагатай бол иргэдийн саналыг харгалзан Улсын Их Хурал хэлэлцэн шийдвэрлэх зарчмыг хуульчлах" -аар заасан.

Энэхүү зорилтын хүрээнд Монгол Улсын Засгийн газрын өргөн мэдүүлснээр Улсын Их Хурлаас Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийг 2024 оны 04 дүгээр сарын 19-ний өдөр баталсан бөгөөд тус хуульд Үндэсний баялгийн сангийн төрөлжсөн сан болох Хөгжлийн сан, Ирээдүйн өв сан, Хуримтлалын сангийн хөрөнгийн эх үүсвэр, зориулалт, хуваарилалт, хөрөнгийн удирдлагын талаар хуульчлан тогтоосон. Тодруулбал, Ирээдүй өв санд ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрөөс Төсвийн тогтворжуулалтын болон Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд хуваарилаад, үлдэх хэсгийн 65 хувийг, Хуримтлалын санд орлого төвлөрүүлэгч хуулийн этгээдийн нэгдэлд хамаарах буюу уул уурхайн олборлолт, ашигт малтмал боловсруулах салбарын бүх төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшлийн нийт хувьцааны 34 хүртэлх хувьцаанд ногдох ногдол ашгийг төвлөрүүлэн газрын

хэвлийн баялгийн үр өгөөжийг одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрд тэгш, шударга хүртээх ерөнхий зохицуулалт тусгасан.

2024 оны байдлаар Үндэсний баялгийн сангийн төрөлжсөн сан болох Ирээдүйн өв санд 3,972.7 тэрбум төгрөг, Хуримтлалын санд 495 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө төвлөрүүлээд байна.

Ашигт малтмалын тухай хуульд дээрх сангуудын эх үүсвэрийг бүрдүүлж байгаа стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордын төрийн эзэмшлийн хувь, хэмжээг ашигт малтмалын нөөц ашигласны тусгай төлбөрөөр орлуулж болохоор зохицуулж, тусгай төлбөрийн хувь, хэмжээг тухайн ордын онцлогоос хамаарч 5 хувиас хэтрэхээргүй байх хязгаарыг баримтлан Засгийн газар тогтоохоор заажээ.

Мөн Цөмийн энергийн тухай хуульд 2024 оны 11 дүгээр сарын 21-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр цацраг идэвхт ашигт малтмалын ордын төрийн эзэмшлийн хувь, хэмжээг ашигт малтмалын нөөц ашигласны тусгай төлбөрөөр орлуулах, бүтээгдэхүүн хуваах, төрийн эзэмшлийн хувьцааны төрлийг өөрчлөх, эдгээрийг хослуулах зэрэг үр өгөөжийн дийлэнх нь Монгол Улсад ногдох хувилбарыг харгалзан Засгийн газрын мэдүүлснээр Улсын Их Хурал өөрөөр тогтоож болохоор зохицуулсан байна.

Түүнчлэн, Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулиар Хуримтлалын санд орлого төвлөрүүлэгч хуулийн этгээдийн нэгдэлд хамаарах уул уурхайн олборлолт, ашигт малтмал боловсруулах салбарын бүх төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшлийн нийт хувьцааны 34 хүртэлх хувьцаанд ногдох ногдол ашгийг төвлөрүүлдэг бөгөөд тус сангийн хөрөнгө нь иргэдийн боловсрол, эрүүл мэнд, орон сууцны хэрэгцээнд зарцуулахаар зохицуулсан.

Гэтэл Ашигт малтмалын тухай хууль болон Цөмийн энергийн тухай хуульд заасны дагуу стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордын төрийн эзэмшлийн хувь, хэмжээг ашигт малтмалын нөөц ашигласны тусгай төлбөр болон дээр дурдсан бусад хувилбараар орлуулах тохиолдолд орлогыг Үндэсний баялгийн сангийн аль төрөлжсөн санд төвлөрүүлэх талаар зохицуулалт тодорхойгүй үлджээ.

Өөрөөр хэлбэл, хуулийн хийдэлтэй байдал нь Үндэсний баялгийн сангийн Хуримтлалын санд “төрийн эзэмшилд ногдох ногдол ашиг” хэлбэрээр төвлөрөх байсан эх үүсвэр “ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр” хэлбэрээр бусад төрөлжсөн санд буюу анхны зорилгоос өөрөөр хуваарилагдах нөхцөлийг үүсгэж, Хуримтлалын сангийн иргэний эрүүл мэнд, боловсрол, орон сууцны зориулалтаар дэмжлэг үзүүлэх эх үүсвэрийг буруулах сөрөг үр дагаварт хүргэхээр байна.

Иймд Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийн зорилго, үзэл санааг хадгалах, хуулийн зохицуулалт хоорондын уялдааг хангаж, хийдлийг арилгах зорилгоор дээр дурдсан орлогыг аль төрөлжсөн санд төвлөрүүлэхийг тодорхой болгох хууль зүйн шаардлага үүсээд байна.

Хоёр.Хуулийн төслийн ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Хуулийн төсөлд стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын орд эзэмшигч хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшлийн хувь, хэмжээг ашигт малтмалын нөөц ашигласны

тусгай төлбөрөөр орлуулах, бүтээгдэхүүн хуваах, төрийн эзэмшлийн хувьцааны төрлийг өөрчлөх зэрэг хувилбараар орлуулах тохиолдолд орлогыг Хуримтлалын сангийн эх үүсвэрт төвлөрүүлэх эрх зүйн зохицуулалтыг тодруулан тусгана.

Хуулийн төсөл нь 3 зүйлтэй байх бөгөөд 1, 3 дугаар зүйлд Хуримтлалын санд төвлөрүүлэх хөрөнгийн эх үүсвэрт дээр дурдсан орлогыг хамруулахаар зохицуулсан бол 2 дугаар зүйлд тус орлогыг Хуримтлалын сангийн бусад орлогоос ялган төвлөрүүлэх журмыг тодруулан зохицуулна.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал

Хуулийн төсөл батлагдсанаар стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордын төрийн эзэмшлийн хувь, хэмжээг ашигт малтмалын нөөц ашигласны тусгай төлбөр болон бусад хувилбараар орлуулснаас бий болсон орлогыг Ирээдүйн өв санд биш, анхны зорилгын дагуу Хуримтлалын санд төвлөрүүлж, иргэдэд эрүүл мэнд, боловсрол, орон сууцны зориулалтаар дэмжлэг үзүүлэх эх үүсвэрийг бодитой нэмэгдүүлэх боломжтой болно.

Ингэснээр байгалийн баялгаас олсон орлогыг Хуримтлалын сангаар дамжуулан иргэдэд тэгш, шударга хүртээх Монгол Улсын Үндсэн хуулийн суурь зарчим хангагдах эрх зүйн нөхцөл бүрдэнэ.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, хуулийг хэрэгжүүлэхэд шинээр боловсруулах, хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хууль тогтоомжийн талаарх санал

Хуулийн төслийн зохицуулалт нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон Улсын гэрээ болон бусад хууль тогтоомжтой зөрчилдөхгүй.

Харин Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуульд тусгайлан зохицуулаагүй орхигдуулсан хийдэл арилж, байгалийн баялгаас олсон орлогыг Хуримтлалын сангаар дамжуулан иргэдэд тэгш, шударга хүртээх Монгол Улсын Үндсэн хуулийн суурь зарчим хангагдах боломж бүрдэнэ.

Хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасан шаардлагад нийцүүлэн боловсруулах бөгөөд хуулийн төслийг дагалдуулан нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагатай хууль тогтоомж байхгүй болно.

ТАНИЛЦУУЛГА

Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуульд
нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай
хуулийн төслийн талаар

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр баталгаажуулсан зарчимд нийцүүлэн Засгийн газрын өргөн мэдүүлснээр Монгол Улсын Их Хурлаас Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийг 2024 оны 04 дүгээр сарын 19-ний өдөр баталсан.

2024 оны байдлаар Үндэсний баялгийн сангийн төрөлжсөн сан болох Ирээдүйн өв санд 3,972.7 тэрбум төгрөг, Хуримтлалын санд 495 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө төвлөрүүлээд байна.

Ашигт малтмалын тухай хуульд 2024 оны 4 дүгээр сарын 19-ний өдөр оруулсан нэмэлт өөрчлөлт, мөн Цөмийн энергийн тухай хуульд 2024 оны 11 дүгээр сарын 21-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн дагуу стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордын төрийн эзэмшлийн хувь, хэмжээг ашигт малтмалын нөөц ашигласны тусгай төлбөр болон бусад хувилбараар орлуулах боломж бүрдсэн.

Гэтэл дээрх тохиолдолд тухайн орлогыг Үндэсний баялгийн сангийн аль санд төвлөрүүлэх талаар тодорхой зохицуулаагүй орхигдуулснаас “төрийн эзэмшилд ногдох ногдол ашиг” хэлбэрээр төвлөрөх байсан эх үүсвэр “ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр” гэж тооцогдож, Үндэсний баялгийн сангийн Хуримтлалын санд биш, харин бусад төрөлжсөн санд төвлөрүүлж, иргэний эрүүл мэнд, боловсрол, орон сууцны зориулалтаар дэмжлэг үзүүлэх эх үүсвэрийг буурах нөхцөлийг үүсэхээр байна.

Өөрөөр хэлбэл, хууль хоорондын зохицуулалтын уялдаагүй байдал нь Үндэсний баялгийн сангийн төрөлжсөн сан болох Хөгжлийн сан, Ирээдүйн өв сан, Хуримтлалын сангийн хөрөнгийн эх үүсвэр, зориулалт, хуваарилалт, хөрөнгийн удирдлагын талаар хуульчлан тогтоосон анхны зорилгыг гажуудуулж болзошгүй байна.

Иймд стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч хуулийн этгээдийн төрийн эзэмшлийн хувь, хэмжээг ашигт малтмалын нөөц ашигласны тусгай төлбөр болон бусад хэлбэрээр орлуулах нөхцөлд түүнээс бий болох орлогыг аль санд төвлөрүүлэх асуудлыг зохицуулалтгүй орхигдуулсан хууль зүйн хийдлийг арилгах зорилгоор Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Хуулийн төсөл нь 3 зүйлтэй бөгөөд 1, 3 дугаар зүйлд Хуримтлалын санд төвлөрүүлэх хөрөнгийн эх үүсвэрт дээр дурдсан орлогыг хамруулахаар тусгаж, 2 дугаар зүйлд тус орлогыг Хуримтлалын сангийн бусад эх үүсвэрээс ялгаж, төвлөрүүлэх журмыг тодруулсан нэмэлтийг тусгалаа.

Түүнчлэн, тус хуулийн нэмэлт, өөрчлөлт нь Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийн зорилго, үзэл санаанд нийцүүлэн хуулийн хийдлийг арилгаж, улмаар байгалийн баялгаас олсон орлогыг Хуримтлалын сангаар дамжуулан иргэдэд тэгш,

шударга хүртээх Монгол Улсын Үндсэн хуулийн суурь зарчмыг хангах эрх зүйн нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасан шаардлагад нийцүүлэн боловсруулсан бөгөөд Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон Улсын гэрээ болон бусад хууль тогтоомжтой зөрчилдөхгүй.

Тус хуулийн төслийг дагалдуулан нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагатай хууль тогтоомж байхгүй болно.

---o0o---